

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑ' ΕΦΟΡΕΙΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

Ομιλία Μαρίας Α. Βιγλάκη- Σοφιανού
Αρχαιολόγου
Τρίτη, 11 Δεκεμβρίου 2012, Ώρα 18:00

Η πρόταση του Ομίλου Λάτση διά του Γενικού Διευθυντή του κ. Βαγγέλη Χρόνη να ετοιμάσουμε, τον τόμο για τα Αρχαιολογικά Μουσεία της Σάμου, ήταν τιμητική για μένα, και παράλληλα μια σπουδαία ευκαιρία να παρουσιασθούν τα δημιουργήματα του πολιτισμού που αναπτύχθηκε στο νησί κατά τους αρχαίους χρόνους, ενός πολιτισμού που σημάδεψε την πορεία της Σάμου στους κατοπινούς αιώνες. Η χρονική στιγμή της έκδοσης ήταν μια ευτυχής συγκυρία καθώς συμπίπτει με την συμπλήρωση των 100 χρόνων από την ένωση της Σάμου με την Ελλάδα. Θεωρώ, λοιπόν, ότι το νέο βιβλίο είναι ένα σπουδαίο δώρο στο νησί και τους κατοίκους του και θα αποτελέσει ισχυρό πρεσβευτή του πολιτισμού που αναπτύχθηκε εδώ, σε διεθνές επίπεδο.

Όταν πριν από 33 χρόνια πήγα για πρώτη φορά στη Σάμο ως αρχαιολόγος της ΚΑ' ΕΠΚΑ, αισθάνθηκα από τις πρώτες ημέρες τη γοητεία αυτού του ευλογημένου νησιού. Η καίρια θέση της Σάμου πάνω στους αιγαιοπελαγίτικους δρόμους που ένωναν τον ελλαδικό χώρο με τη Μ. Ασία και τις μεγάλες αυτοκρατορίες της Ανατολής, αλλά και με τις πλούσιες χώρες του Βορρά και την Αίγυπτο των Φαραώ, βοήθησε στην εμπορική, οικονομική και πολιτισμική ανάπτυξη της από πολύ νωρίς. Οι αρχαίοι Σάμιοι, διασχίζοντας τη Μεσόγειο με τα ποντοπόρα πλοία τους ταξίδεψαν μέχρι τη μυθική Δύση και την αργυρόρριζον Ταρτησσό, ενώ στην Ανατολή στενές ήταν οι σχέσεις με τους σπουδαίους πρώιμους πολιτισμούς. Οι αξίες που δημιουργήθηκαν στο νησί, με τη ζωντάνια και τη δημιουργική διάθεση που γεννούν το Αιγαίο και η Ιωνία, ενέπνευσαν φιλοσόφους, ποιητές, καλλιτέχνες, αρχιτέκτονες, τον Πυθαγόρα και τον Επίκουρο, τον Ευπαλίνο και τον Αρίσταρχο, τον Ίβυκο τον Μέλισσο, τον Γενέλεω, τον Ροίκο και τον Θεόδωρο, και πολλούς άλλους, με φαντασία και όραμα, και κληροδότησαν στην ανθρωπότητα μοναδικά έργα τέχνης. Αυτά τα δημιουργήματα καθόρισαν τον σπουδαίο ρόλο της Σάμου στον πολιτιστικό χάρτη του αρχαίου κόσμου για μακρά χρονική περίοδο.

Μια από τις πρώτες ανασκαφές στις οποίες συμμετείχα, ήταν αυτή στο αρχαίο ιερό της Αρτέμιδος ακριβώς έξω από το δυτικό τείχος της αρχαίας πόλης. Η ανασκαφή απαιτούσε ιδιαίτερη προσοχή και οργάνωση, αφού για να συλλέξουμε τα θραύσματα μελανόμορφων αγγείων, που βρέθηκαν σε αποθήτη του ιερού, έπρεπε να απομακρύνουμε με αντλία τα νερά της μικρής λίμνης Γλυφάδας. Όταν η εργασία ολοκληρώθηκε και καθαρίστηκαν τα ευρήματα, συναισθήματα χαράς και συγκίνησης κατέλαβαν όλο το συνεργείο. Τα θαυμάσια αγγεία από μεγάλα κέντρα παραγωγής, την Αττική, τη Λακωνία, την Ιωνία αλλά και από τοπικά εργαστήρια κοσμούν σήμερα το Μουσείο του Πυθαγορείου και παρουσιάζονται στο βιβλίο για πρώτη φορά.

Από τη μια τα θαυμάσια ευρήματα και η γοητεία της ανασκαφικής εμπειρίας και από την άλλη οι πολύωρες συζητήσεις με τον Κων/νο Τσάκο, τότε Έφορο Αρχαιοτήτων της περιοχής, ο οποίος με πάθος μιλούσε για την ιστορία αυτού του τόπου, με γέμισαν ενθουσιασμό και όρεξη να ασχοληθώ με αυτό το νησί του ανατολικού Αιγαίου. Το αναπάντεχο ήταν ο κ. Τσάκος την επόμενη χρονιά μετατέθηκε στην Ολυμπία, ενώ εγώ παρέμεινα, δημιούργησα εκεί οικογένεια και πλέον είμαι δημότης Σαμίων!

Συγκλονιστική εμπειρία ήταν για όσους είχαμε την τύχη να βρεθούμε στο χώρο τη στιγμή της αποκάλυψης του κολοσσικού κούρου της Σάμου. Η ανακάλυψη το 1980 του κορμού του και το 1984 της κεφαλής του, με τις ανασκαφές του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στο Ηραίο καταγράφονται ως μεγάλες στιγμές για την αρχαιολογική έρευνα. Ένας γίγαντας σμιλευμένος σε μάρμαρο από το αρχαίο λατομείο του ορεινού χωριού Μανωλάτες, αντίκρισε ξανά, ύστερα από 2500 χρόνια, το λαμπρό φως της Ιωνίας. Η μεταφορά του μνημειώδους έργου στο Μουσείο Βαθέος ήταν μια περιπέτεια: η φόρτωσή του σε πλατφόρμα του στρατού, η καθαίρεση τμήματος της στέγης του Μουσείου προκειμένου να εξασφαλιστεί η είσοδος του αγάλματος στο κτήριο, η απαιτητική και χρονοβόρα διαδικασία του στησίματός του είναι στιγμές που δεν ξεχνιούνται, όπως δεν ξεχνιέται το δέος των επισκεπτών και η ολοφάνερη έκπληξη στα μάτια των παιδιών μόλις αντικρίσουν τον κολοσσό του 580 π.Χ. Οι εξαιρετικές εικόνες του κ. Μαυρομάτη στο βιβλίο ζωντανεύουν το σπουδαίο έργο και εντυπωσιάζουν.

Μια άλλη αλησμόνητη εμπειρία ήταν ο εντοπισμός της Γεωμετρικής Νεκρόπολης, της μεταθανάτιας κατοικίας των πρώτων Ιώνων αποίκων, των γεωμόρων, που έφθασαν στη Σάμο, στα τέλη του 10ου αι. π.Χ. Η αποκάλυψη τύμβων με κτιστούς περιβόλους, ταφικών πυρών, εγχυτρισμών – ταφών σε αγγεία, πλούτισε τις γνώσεις μας ως προς τα ταφικά έθιμα των αρχαίων Σαμίων αλλά και ως προς την κοινωνική διαστρωμάτωση της

εποχής. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα μέχρι τότε ευρήματα αυτής της εποχής προέρχονταν μόνον από την ανασκαφή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου στο μεγάλο ιερό της σαμιακής Ήρας, του οποίου η διεθνής ακτινοβολία είναι ολοφάνερη στο βιβλίο. Αναθήματα από όλες τις χώρες του τότε γνωστού κόσμου, την Αίγυπτο, τη Μεσοποταμία, τη Βαβυλώνα, τη Συρία, το Ιράν, τον Καύκασο, τη Φοινίκη αλλά και τα μεγάλα κέντρα τέχνης του ελλαδικού χώρου, απεικονίζονται θαυμάσια με το φακό του Σωκράτη Μαυρομάτη.

Σπουδαίος σταθμός της θητείας μου ήταν η επίβλεψη των εργασιών της έκθεσης του Μουσείου Πυθαγορείου από το 2005 έως το 2009, έργου του Γ' ΚΠΣ. Μέσα από τα εκθέματα, μέρος των οποίων θα έχετε την ευκαιρία να θαυμάσετε στο βιβλίο, παρουσιάζονται τα δημιουργήματα του πολιτισμού της αρχαίας πόλης και της υπαίθρου.

Όμως οι συγκινήσεις δεν σταματούν: αυτή την περίοδο βρίσκεται σε εξέλιξη το έργο της διαμόρφωσης της αυλής του Μ. Πυθαγορείου, με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου. Σε χώρο περίπου 6 στρεμμάτων φαίνεται πως είναι συγκεντρωμένη η ιστορία όλης της αρχαίας πόλης. Η μια ευχάριστη έκπληξη διαδέχεται την άλλη, καθώς τα ευρήματα αποτελούν ισχυρή ένδειξη για την ύπαρξη ζωής στον πυρήνα του οικιστικού ιστού της πόλης ήδη από την τελική νεολιθική εποχή και την εποχή του χαλκού. Η Πρωτογεωμετρική κεραμική που βρέθηκε στο χώρο επιβεβαιώνει ότι στην περιοχή αυτή, του αρχαίου ποταμού Χήσιου, εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι Ίωνες άποικοι. Η πρόσφατη αποκάλυψη αψιδωτού κτηρίου και βωμού στα ανατολικά του, υποδεικνύει την ύπαρξη λατρείας στο χώρο κατά τον 7ο αι. π.Χ. Μικρή αναφορά για τα πρόσφατα ευρήματα γίνεται σε ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου, ενώ για πρώτη φορά παρουσιάζονται εικόνες αντικειμένων της ανασκαφής.

Αυτός ο τόπος εξακολουθεί να εκπλήσσει και είμαι σίγουρη ότι έχει πολλές χαρές να προσφέρει στους νέους συναδέλφους που θα εργασθούν στο νησί...

Στον αφιερωματικό για τη Σάμο τόμο προσπάθησα να καταθέσω ένα μέρος των όμορφων στιγμών και των συγκινήσεων που έζησα κατά την πολύχρονη υπηρεσία μου στο ακριτικό νησί. Το έργο ήταν δύσκολο, καθώς έπρεπε σε περιορισμένο αριθμό σελίδων να παρουσιασθεί η αξία και η ποικιλία του πολιτισμού της ιωνικής Σάμου.

Στις 380 σελίδες του προβάλλονται κατά χρονολογικές ενότητες τα έργα του πολιτισμού που γεννήθηκε και μεγαλούργησε στην, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, πιο σπουδαία από όλες τις ελληνικές και ξένες πόλεις, ήδη από το τέλος της 5ης χιλιετίας π.Χ. Σε χωριστά κεφάλαια γίνεται αναφορά στην ιστορία του νησιού, στις εντυπώσεις των περιηγητών, στην περιπέτεια της ίδρυσης των δύο Αρχαιολογικών Μουσείων του, στο Βαθύ και στο Πυθαγόρειο, στα μεγάλα έργα υποδομής του 6ου αι. π.Χ. (Ευπαλίνειο Όρυγμα, το χώμα εν θαλάσση του Ηροδότου, μεγάλος ναός Ήρας, τείχη), στις επαφές των αρχαίων Σαμίων με τον υπόλοιπο κόσμο, αλλά και στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων που έζησαν σε αυτό το νησί.

Είναι χαρά μου να εκφράσω και από εδώ τις θερμές ευχαριστίες μου σε όλους, όσοι είχαν την έμπνευση για τη δημιουργία αυτού του τόμου και όσοι δούλεψαν, για την ολοκλήρωσή του.

Ευχαριστώ τον Όμιλο Λάτση και την κ. Μαριάννα Λάτση που χρόνια τώρα χαρίζει στην Ελλάδα και στην παγκόσμια κοινότητα τα επιτεύγματα του αρχαιοελληνικού πολιτισμού σε εξαιρετική έκδοση.

Ευχαριστίες οφείλονται στον διευθύνοντα Σύμβουλο της Eurobank Ergasias κ. Νανόπουλο, που υποστήριξε την έκδοση.

Ιδιαίτως θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Γενικό Διευθυντή του Ομίλου κ. Βαγγέλη Χρόνη, που με τον ενθουσιασμό του, την αγάπη του για το έργο και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις του ήταν θερμός συμπαράστάτης σε όλη τη διαδικασία.

Την κ. Ειρήνη Λούβρου, υπεύθυνη των εκδόσεων ΟΛΚΟΣ, που με την γνώση, τη μεθοδικότητα και την τεράστια εμπειρία της σε τέτοια εκδοτικά εγχειρήματα, στάθηκε πολύτιμη και ακούραστη συνεργάτης.

Τον αθόρυβο κ. Δημήτρη Καλοκύρη, που επωμίσθηκε την καλλιτεχνική επιμέλεια του βιβλίου και κατάφερε με όπλο τη γνώση, το μεράκι και τη συνέπεια, να δαμάσει με άρτιο τρόπο το υλικό.

Τον σεμνό καλλιτέχνη κ. Σωκράτη Μαυρομάτη, που με τον φωτογραφικό φακό του έδωσε πνοή στα αρχαία αντικείμενα.

Τον χαρισματικό φιλόλογο κ. Παντελή Μπουκάλα για την φιλολογική επιμέλεια του βιβλίου.

Την κ. Τζούντυ Γιαννακοπούλου, που εργάστηκε με αφοσίωση για την πολύ καλή απόδοση του κειμένου στην αγγλική γλώσσα.

Επιτρέψτε μου να ευχαριστήσω την οικογένειά μου και ιδιαίτως τον σύζυγό μου, για την υπομονή και την κατανόηση.

Ο τόμος που θα δείτε, αποτελεί το αποτέλεσμα μιας ζεστής συνεργασίας όλων των συντελεστών.

Ευχαριστώ τους συναδέλφους μου για την παρουσία τους εδώ και πιστεύω ότι όλοι μαζί έστω και κάτω από αντίξοες συνθήκες, θα καταφέρουμε, να διατηρηθεί αλώβητη η πολιτιστική κληρονομιά του τόπου μας. Ευχαριστώ από καρδιάς και όλους εσάς που με την παρουσία σας εδώ απόψε τιμάτε τη Σάμο και τον πολιτισμό της.